

ALISHER NAVOIY “MAHBUB UL-QULUB” ASARIDA MUTRIB VA MUG‘ANNIY OBRAZINING AXLOQIY-ESTETIK TALQINI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19535200>

Topildiyev Saidmurod Odiljon o‘g‘li

Qo‘qon davlat universiteti “Xalq ijodiyoti”

kafedrasi mudiri, dotsent

Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asari o‘zbek mumtoz adabiyotida inson ma’naviyati, jamiyat axloqi va kasb egalari fazilatlarini yoritishda muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu asarda muallif turli ijtimoiy qatlam vakillarini tahlil qilar ekan, ularning ichki dunyosi, axloqiy qiyofasi va jamiyatdagi o‘rniga alohida e’tibor qaratadi. Xususan, mutrib va mug‘anniy haqidagi bob san’atkor shaxsining mohiyati, uning mas’uliyati va estetik qarashlarini ochib berishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Navoiy mutrib va mug‘anniy tushunchalarini oddiy kasb egalari sifatida emas, balki inson ruhiyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi shaxslar sifatida talqin etadi. Mutrib – musiqa asbobini chaluvchi, mug‘anniy esa qo‘shiq ijrochisi bo‘lsa-da, ularning faoliyati faqat ijro bilan chegaralanmaydi. Adib ularning san’ati orqali inson qalbiga ta’sir etish, uni ezgulikka yetaklash yoki aksincha, ma’naviy tanazzulga olib borish imkoniyati mavjudligini alohida ta’kidlaydi. Shu bois, u san’atni axloq bilan chambarchas bog‘laydi.

Asarda keltirilishicha, haqiqiy san’atkor o‘z ijrosini pok niyat bilan

amalga oshirishi, insonlarga huzur va ma’naviy oziqa berishi lozim. Navoiy bu borada shunday mazmunni ilgari suradi: agar mutrib o‘z san’ati orqali qalblarga taskin bersa, u maqtovga loyiq, ammo agar u o‘z mahoratini faqat nafs yoki moddiy manfaat yo‘lida ishlatasa, uning faoliyati qoralanadi. Bu fikrlar orqali muallif san’atkor shaxsining ichki pokligi va niyatining halolligini asosiy me’zon sifatida belgilaydi. Shuningdek, adib ayrim mutrib va mug‘anniylarni tanqid ostiga oladi. Ularning ba’zilari san’atni past darajaga tushirib, ma’nosiz qo‘shiqlar, sayoz mazmunli ijrolar orqali jamiyatga salbiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi. Navoiy bu holatni keskin qoralab, bunday san’atkorlar jamiyat axloqiga zarar yetkazishini uqtiradi. Bu jihat, ayniqsa, bugungi kunda dolzarb bo‘lib, zamonaviy ommaviy madaniyat sharoitida san’atning mazmuni va sifati masalasini qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

Navoiy tomonidan ilgari surilgan ideal san’atkor timsoli alohida e’tiborga loyiq. Unga ko‘ra, chinakam mutrib yoki mug‘anniy nafaqat iste’dodli, balki yuksak axloq sohibi ham bo‘lishi kerak. U odobli, kamtar, ma’rifatli va

mas'uliyatli bo'lib, o'z san'ati orqali jamiyatga foyda keltirishi lozim. Adibning bu qarashlari san'atkor shaxsining ijtimoiy rolini kengaytiradi va uni oddiy ijrochidan ma'naviy yetakchi darajasiga ko'taradi. Ilmiy manbalarda ham Navoiyning ushbu qarashlari yuqori baholanadi. Masalan, adabiyotshunos olimlar ta'kidlashicha, "Mahbub ul-qulub" asari orqali Navoiy jamiyatdagi har bir kasb egasining axloqiy mas'uliyatini yoritadi va san'atkorlarga nisbatan alohida talablar qo'yadi. Bu talablar orasida halollik, poklik, ma'rifat va insonparvarlik asosiy o'rinni egallaydi.

Zamonaviy nuqtai nazardan qaraganda, Navoiy ilgari surgan g'oyalar bugungi madaniy jarayonlar bilan bevosita bog'liqdir. Hozirgi davrda san'atning tijoratlashuvi, tezkor mashhurlikka intilish va ommaviy didning pasayishi kabi muammolar kuzatilmoqda. Ko'plab ijod

mahsulotlarida mazmun va ma'naviylikdan ko'ra tashqi ko'rinish ustuvorlik kasb etmoqda. Bunday sharoitda Navoiyning mutrib va mug'anniy haqidagi qarashlari muhim mezon vazifasini o'taydi. U san'atkorni jamiyat oldida mas'ul shaxs sifatida ko'radi va uning faoliyatini ma'naviy mezonlar asosida baholaydi.

Xulosa qilib aytganda, "Mahbub ul-qulub" asaridagi mutrib va mug'anniy obrazi orqali Navoiy san'atning asl mohiyatini ochib beradi. U san'atni inson ruhiyatini boyituvchi, uni ezgulikka yetaklovchi kuch sifatida talqin qiladi. Shu bilan birga, san'atkor zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi va uni ma'naviy yetuk shaxs sifatida ko'radi. Ushbu qarashlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, zamonaviy san'at va madaniyatni rivojlantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot.
2. Abduqodir Hayitmetov. Navoiy ijodi haqida tadqiqotlar. – Toshkent.
3. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashrlari. O'zbek adabiyoti tarixi.
5. Zamonaviy adabiyotshunoslik maqolalari va ilmiy tadqiqotlar to'plami.